

Révész Emese

A szépségtől a valóságig

A Régi Múcsarnok Lotz-falképei

A ki az elmúlt években a Képzőművészeti Egyetem Barcsay Terme felé járt, elhűlve tapasztalhatta az épület historizáló falképeinek romló állapotát. Örömteli hír, hogy az intézmény alapításának 150 éves jubileumi évében, 2021 végére befejeződött e rendkívül értékes falképegyüttes restaurálása. Lotz Károly kép-

ciklusa a magyar képzőművészet első állandó kiállító helyét, az Andrássy út 69. alatt álló Régi Múcsarnok falait díszíti. Témája az épület funkciójához igazodóan a művészetek allegóriája, ebben az összefüggésben a kor-szak első hazai monumentális, művészetről szóló allegorikus képegyüttese.

LOTZ Károly:
A Szobrászat allegóriája,
a Régi Múcsarnok
lépcsőfordulójának
falképe, 1877
Fotó: Gabelics Antal
→

LOTZ Károly:
A Művészettörténet
allegóriája, részlet,
a Régi Múcsarnok
lépcsőfordulójának
falképe, 1877
Fotó: Gabelics Antal
↓

Az Országos Magyar Képzőművészet Társulat első állandó kiállítási palotája 1877 őszén nyitotta meg kapuit. A Múcsarnok (amit a Hősök terén 1896-ban emelt új épület felavatása után Régi Múcsarnokként emlegettek) eredendően azzal a céllal jött létre, hogy helyet adjon a társulat tárlatainak, földszintjén pedig az Iparművészeti Múzeum kiállítótereit alakították ki. Lotz Károly freskói szerves részét alkották az Adolf Lang által itáliai reneszánsz mintára tervezett palotának. Lang számára igen fontos volt a palota belső díszítése, építésztől szokatlan módon az enteriőrök díszítő festészeti dekorációját is ő tervezte, így az előcsarnok változatos boltozatain megjelenő, reneszánsz stílusú groteszk díszítményeket, valamint a kiállítóterek gazdag, színes ornamentális dekorációját. Az emeletre vezető lépcsősor lunettáit és az emeleti folyosó nyolcszögű képtereit pedig már eleve azzal a céllal alakította ki, hogy oda nagyobb figurális kompozíciók kerüljenek.

A megbízás körülményeire és az ikonográfiai program kidolgozására vonatkozóan sajnos nem maradt fenn dokumentum. Lotz felkérése ugyanakkor aligha lehetett kérdéses a társulat számára, hiszen 1876 körül ő volt a monumentális falképfestészet legkiválóbb hazai mestere. A falképfestés technikáját és neoreneszánsz stílusát Lotz Bécsben, Karl Rahl mellett sajátította el, akinek közvetlen munkatársa volt a bécsi Arzenál Fegyvermúzeum lépcsőháza allegóriáinak megfestésekor. A Régi Múcsarnok művészetallegóriái közvetlen leszármazot-

LOTZ Károly: Puttó az építészet eszközeivel, 1877
Fotó: Gabelics Antal

←

tai voltak ezeknek, pontosabban a Rahl által is követett itáliai érett reneszánsz olyan alkotásainak, mint például Raffaello római Stanzáinak allegorikus tondói. Lotz nagyvonalú, dekoratív, emelkedetten klasszicizáló látásmódja igen sikeres lett itthon, az 1860-as évek közepétől számos jelentős középület és magánpalota monumentális dekorációjára kapott megrendelést. A Régi Múcsarnok falképeit olyan jelentős ciklusai előzték meg, mint a (Than Mórral közösen festett) Vigadó, a Magyar Nemzeti Múzeum vagy az Egyetemi Könyvtár nagy olvasótermének dekorációja.

A Régi Múcsarnokban Lotz az épület két szakaszában két allegorikus műcsoportot festett. A lépcsőház mennyezeti párkánya fölötti lunettákban arany alapon a művészeti ágak allegóriái jelennek meg, míg az emeleti folyosó mennyezetét négy művészeti fogalom allegóriája díszíti. A lépcsőház hét lunettájában arany alap előtt ülő női alakok kiletére attribútumaik és a jelenetek feliratai egyaránt utalnak. A téma nem volt ismeretlen Lotz számára, aki pályája kezdetén a bécsi Todesco-Openheimer-palota falára lebegő nőalakok alakjában festette meg a költészet, a festészet, a szobrászat és a zene allegóriáit, majd közvetlenül a Régi Múcsarnok dekorációja előtt a Magyar Nemzeti Múzeum mennyezeti freskói között a művészetek perszifikációit, ezzel párhuzamosan pedig az Egyetemi Könyvtár falképsorozatán a zene, a festészet, a szobrászat és a művészettörténet allegorikus nőalakjait. A múzeum plafonján a Költészet alakja körül alkotnak egy csoportot, a könyvtár mennyezetén a csegelyek közti szűk terekben trónolnak, míg a Régi Múcsarnok lunettáiban alacsony kubusokon ülnek a nőalakok. A félkörívek zárt terében Lotz változatos, elegáns pózokba igazítja a nemes tartású figurákat. A nagyvonalú drapériakezelés, a klasszikus arcélek, a dekoratív körvonalakat kitöltő, kifinomult színezés Michelangelo és Raffaello monumentális freskóit idézik. A lépcsőn érkezőnek jobb kéz felől a Rajz és a Rézmetszés alakja jelenik meg. A Rajz megszemélyesítése üres rajztáblát tart maga elé, jobbában faháncsba csomagolt széndarabot, baljában törlőrongyot fog, mögötte üres papírtekercsek és kis dobozban széndarabok hevernek. A rajz (disegno) a neoplatonista reneszánsz művészetelmélet szerint a képalkotás origója volt, ahol a gondolat (idea) először testet ölt. Lotz ábrázolásán a papír még üres, tehát a kép születését megelőző ihlet pillanatát ragadja meg. A Rajz mellett a Rézmetszet megszemélyesítése pihen, baljában rézmetsző kést tart, míg jobbában az elkészült nyomatot szemléli, amelynek másik példánya mellette hever. A rézmetszés hagyományosan a minőségi műtárgy-reprodukció eszköze volt, ez indokolhatta kiemelését a grafikai sokszorosító technikák közül.

A lépcsőn felfelé haladva a szemközti falon a Festészet és a Szobrászat megszemélyesítése jelenik meg. A Festészet könnyed, fehér-rózsaszín lepelben hever kezében ecsettel, palettával, mögötte a festőeszközöket rejtő ládikával, és egy alacsony állványon álló képet szemléli. A keretbe helyezett, monokróm festményen jól kivehetően a Léda és a hatyú jelenete rajzolódik ki. A Szobrászat nőalakja viseli a legkevesebb ruhát, meztelen felsőteste láttatni engedi plasztikusan megformált idomait, jobbában kalapácsot, baljában vésőt fogó, megrengő figurája mellett az almát tartó Aphrodité (Vénusz) kontraosztban álló, klasszicizáló szobra tűnik fel. (Előre utalva a folyosó Párizs választása jelentére.)

↑↑
 LOTZ Károly: *Az Összhang allegóriája*,
 a Régi Múcsarnok emeleti folyosójának falképe, 1877
 Fotó: Gabelics Antal

↑
 LOTZ Károly: *A Szépség allegóriája*,
 a Régi Múcsarnok emeleti folyosójának falképe, 1877
 Fotó: Gabelics Antal

↑↑
 LOTZ Károly: *A Valóság allegóriája*,
 a Régi Múcsarnok emeleti folyosójának falképe, 1877
 Fotó: Gabelics Antal

↑
 LOTZ Károly: *A Képzetel allegóriája*,
 a Régi Múcsarnok emeleti folyosójának falképe, 1877
 Fotó: Gabelics Antal

Az emelet felé fordulva jobb kéz felől (most még) üres lunettát lát a néző. A rossz állapotú falképet évekkel ezelőtt távolították el a helyéről az egyetem restaurátorai, a hallgatók munkájával helyreállított falkép rövidesen visszakérül eredeti környezetébe. Ezen az építményet megszemélyesítő nőalak korinthuszi oszlopfőre támaszkodik, és egy centrális épület alaprajzát tartja baljában körzővel. Mellette a Mű-ipar (vagyis az iparművészet) allegóriája hever kezében ékszeres ládikával és mögötte madaras vázával. Az utolsó lunetta a feljárt fölött, a kiugró erkély alatt nem művészeti ágot, hanem az ezeket értelmező tudományt, a Mű-történet (azaz a művészettörténet) allegóriáját ábrázolja kezében nyitott könyvvel, támaszkodó karjánál vörös alakos, kocsiversenyt ábrázoló, antik vázával és domborműtöredékekkel. A boltozatot tartó négy nagyobb csegelyben a művészetek eszközeit tartó puttók lebegnek a rajz, a festészet, a szobrászat és az építészet kellékeivel. Közvetlen leszármazottai a Vigadó eleven, évést-ivást megszemélyesítő amorettes tondóinak és a nem sokkal korábban befejezett Ádám Károly-ház puttós lunettáinak.

A falképek fölé boruló ovális kupola további figurális dekorációja, a rombuszok kicsiny figurái és a reneszánsz stílusú groteszkek nem Lotz, hanem az ornamentális díszítést tervező Adolf Lang munkái. A lunetták programját maga az épület funkciója magyarázza: azon művészeti ágak megszemélyesítői, amelyek a kiállítóterekben bemutatásra kerülnek. Az iparművészet megjelenését az a körülmény magyarázza, hogy a Múcsarnok kezdettől fogva az Iparművészeti Társulat kiállítóhelye is volt. Elgondolkodtató egyébként, hogy az akadémikus hagyományokat követve valamennyi ábrázoláson női alakok személyesítik meg a művészeteket – abban a korban, amikor a nők felsőfokú tanulmányai még igen korlátozottak voltak – igaz, a Múcsarnokkal szomszédos Minta-rajziskola indulásától fogva női növendékeket is felvett.

Az emeleti folyosó mennyezetképein bonyolultabb ikonográfiai program szerint bontakoznak ki az akadémikus művészetesztétika alapelvei. A nyolcszögű képterekben Lotz négy fogalom allegóriáját festette meg. A Harmóniát lebegő, lantját pengető nőalak testesíti meg, akinek muzsikáját a mitológikus szerelmespár, az anyag és a lélek találkozását megtestesítő Ámor és Psziché hallgatja. A Szépség allegóriájának középpontjába Lotz a Párizs almáját elnyerő Vénuszt helyezte, aki előtt a három grácia hódol. A Valóságot megszemélyesítő női akt tükörben szemléli magát, és a természetet szimbolizáló, sokemlőjű, epheszoszi Diana alakjával díszített trónon ül. A képsorozat záró darabjában pedig egy sást átölelve lebeg a magasban a Fantázia megszemélyesítője. Hasonlóan komplex esztétikai program a Magyar Nemzeti Múzeum mennyezeti freskójának középső jelenetén bontakozott ki, amelynek centrumában a Fantázia megszemélyesítése van körülötte a Szép iránti lelkesültség, az ihletettség, a Szemlélődés és a Hagomány allegóriáival.

A Régi Múcsarnok négy falképe egymás mellé rendeli az akadémikus esztétika négy alapfogalmát. Gondolatmenete szerint az ideális műalkotás összetevői a szépség és a valóság megfelelő elegye, amely a művészi fantázia révén kap lendületet, és az alkotóelemek harmóniája által nyer művészi összhangot. A pompeji vörös alapon mestéri módon komponált, neoreneszánsz szellemiségű kompozíciók átgondolt esztétikai koncepciót sejtetnek. Komplex ikonográfiai, művészettörténeti és művészettörténeti elemzésük még várat magukra.